

Marija MITROVIĆ
Универзитет у Трсту
marmitrovic41@gmail.com

https://doi.org/10.18485/ikum_nbartulovic.2023.ch14

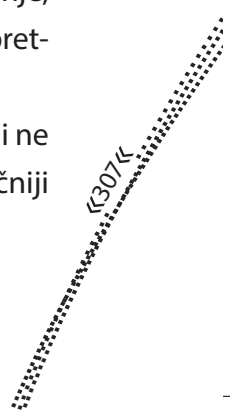
NIKO BARTULOVIĆ I SLOVENAČKA KNJIŽEVNOST

Sažetak: Ovako širok naslov omogućava pokušaj sagledavanja kako Bartulovićevih tekstova o najznačajnijim slovenačkim piscima njegovog doba (pre svega o Cankaru i Župančiču), tako i uvid u kraće tekstove ovoga autora, kao i u tekstove o njemu, njegovim idejama i njegovom književnom radu, koji su našli mesta u slovenačkim novinama i časopisima. Osnovna pitanja koja se pritom postavljaju glase: kakav je tip jugoslovenstva zastupao Bartulović te koje je vrednosti prepoznavao u slovenačkim autorima i društvenim temama te kulture.

Cljučne reči: Bartulović, Cankar, jugoslovenstvo, slovenačka periodika

Poslednja, sedma po redu Cankareva drama *Lepa Vida* bila je objavljena krajem decembra 1911, za katolički Božić. Kao godina njenog izlaženja na korice knjige bila je otisnuta 1912, a već februara te iste godine, u prvom broju časopisa *Jug*, koji je u Zagrebu pokrenuo Milan Marjanović (tačnije, spojio sa *Zvonom*) objavljen je prikaz ove drame iz pera Nike Bartulovića. Kako je tog februara *Lepa Vida* bila postavljena na pozorišnu scenu, gotovo sve kritike koje su u Sloveniji objavljene o ovoj drami osvrtalesu se na njeno dramsko izvođenje, koje – s obzirom na izrazito lirsku prirodu dela – nije postiglo uspehe slične uspesima pret hodnih Cankarevih drama.

Bartulović predstavu nije video, a kako je u prikazu istakao da je to dragoceno delo, ali ne za izvođenje nego samo za čitanje, pretpostavka je da bi njegov prikaz bio možda i kritičniji

da je dramu uspeo da vidi na pozornici. Ono što je u ovoj drami uočio kao njenu suštinsku metaforu, a to je čežnja (u originalu: hrepenenje), Bartulović će u svim budućim tekstovima o Cankaru isticati kao okosnicu i ključni termin za razumevanje Cankareve poetike. On ovu dramu posmatra ne kao različitu u odnosu na njegove ranije napisane drame, nego čak kao središnju, najvažniju za razumevanje ukupne poetike ovoga pisca. To će i ubuduće biti važna osobina Bartulovićevih tekstova o Cankarevim delima: i kada piše predgovor za knjigu koja donosi prevod pripovetke „Sluga Jernej i njegovo pravo“ (Zagreb 1925), ili za širi izbor proze (*Pripovetke*, Beograd, Srpska književna zadruga, 1930), on neće govoriti samo o delu koje predočava čitaocu, nego će uvek nastojati da predstavi ukupno Cankarevo delo.

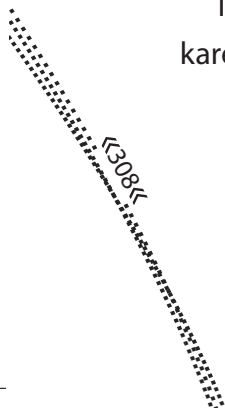
To je tako već u ovom prvom radu iz godine 1912: Bartulović je neobično dobro shvatio i protumačio značaj čežnje za ukupno Cankarevo delo. U ovom komadu, ističe Bartulović, taj „simbol vječnog nemira“ nije cilj nijednome od brojnih likova, jer ovde je to „vječiti nemir, nezadovoljstvo i traženje“. I u ostalim Cankarevim delima opisuje se put ka nekom cilju, nekoj sreći, ali ne i ostvarenje.

Druga reč koju Bartulović prepoznaje kao ključnu u Cankarevom delu jeste put, putovanje. I već u prikazu drame *Lepa Vida* tog će autora Bartulović opisati kao večitog putnika. A to je i razlog što su likovi u drami samo senke:

Zato ova drama i nije za pozornicu. Premalo radnje, premalo vjerojatnosti, jasnoće... Njeni su tipovi napravljeni od riječi, riječi i – riječi i stoga su zgodni tek za čitanje.

Iako je pisao o drami, Bartulović je već u ovom svom ranom tekstu visoko uzdigao i Cankarevu prozu:

Cankara bi međutim preporučio za čitanje. Najprije kao novelistu, a onda i kao dramatičara. Mi na pr. noveliste kao što je Cankar ni iz daleka nemamo, ni što se tiče vrsnoće,

ni plodnosti. Njegov stil, njegov jezik, njegova originalnost, bujnost i osobito njegova snaga i koncepcija – nešto je visoko umjetničkoga (*Jug /Zvono/, 2/1912, 4: 86*).

Cankaru je zatim posvetio tekst na gotovo 80 strana u zagrebačkom *Književnom jugu* (1919, knjiga III, sv. 2–3: 1–79). Rekli bismo – monografija o Cankaru, koja uključuje kako biografiju, tako i detaljan opis svih odlika ovog pesnika, dramskog i proznog pisca. Cankar je, prema Bartuloviću, izrastao iz opreke prema ne samo domaćem naturalizmu (oličavao ga je tada, danas zaboravljeni, Fran Govekar), nego i prema francuskom – Zola je za Cankara bio pisac vredan svake osude. Kao osnovnu Cankarevu odliku Bartulović ističe subjektivnost i iskrenost, te sposobnost slikanja sveta kao odraza sopstvene duše, što nastoji da prikaže i kao specifičnost najboljih ruskih pisaca, a posebno uspostavlja paralelu sa Dostojevskim.

Ova, u ukupnoj dotadašnjoj cankarologiji najjobimnija, najpotpunija studija o Cankaru svakako je navela glavnog urednika tada najuticajnijeg slovenačkog časopisa *Ljubljanski zvon* Jožu Glonara da, pripremajući prvi zbornik posvećen Cankaru (*Cankarjev zbornik*, ur. Jože Glonar. Ljubljana 1921, 177 str.) tu uvrsti Bartulovićev esej „Cankarova subjektivnost“ (str. 128–138). Ovaj zbornik, koji se štampa tri godine nakon Cankareve smrti, donosi uglavnom radove iz Cankareve ostavštine i njegove korespondencije. Ako pritom napomenemo da su u Zborniku našla mesto samo dva eseja – osim Bartulovićevog, tu je još „Domovina, glej umetnik“, tada najpoznatijeg historičara književnosti Ivana Prijatelja – onda će postati još jasnija činjenica da je u to vreme Bartulović spadao u sam vrh cankarologije. Navedeni rad, koji je u biti sažet esej nastao na osnovu teksta objavljenog u *Književnom jugu*, Bartulović ovako zaključuje: „Mislim da je Cankar jedan od onih retkih, i među najvišima kojima se ne treba ni diviti, ali koje treba ljubiti.“

U oceni ovoga zbornika, objavljenoj u *Ljubljanskom zvonu* (1922: 435–437), Fran Albrecht ukazuje na mnoga ogrešenja koje su savremenici ispoljili prema velikanu Cankaru, te ističe

da je zbornik nastao iz želje da se dugovanje prema Cankaru nekako smanji. O Bartulovićevom eseju „Cankarova subjektivnost“ recenzent kaže da je „podastro budućem piscu monografije o Cankaru niz estetsko-kritičkih sudova i pretpostavki“ (437).

Nedugo potom, godine 1925, Bartulović je preveo možda najpoznatiju Cankarevu novelu *Sluga Jernej i njegovo pravo* (objavljena je u zagrebačkoj *Narodnoj knjižnici*, svezak 116–117), te za tu knjižicu napisao predgovor na 13 strana. Osim subjektivnosti, sada Bartulović ističe Cankarevu satiričnost, koja je uperena protiv nepravdi i laži. I opet koristi priliku da o Cankaru progovori ne samo kao o autoru ovog dela, koje objavljuje u prevodu, nego da čitaocu predstavi ukupnu Cankarevu poetiku; Cankara pritom izričito označava kao svog najomiljenijeg pisca.

Godine 1930. Bartulović je, zajedno sa Ćirom Ćičin Šainom, priredio izbor od sedam Cankarevih pripovedaka za redovno kolo Srpske književne zadruge iz Beograda (*Pripovetke Ivana Cankara*. Beograd 1930, 215 str.). I opet je Bartulović uradio predgovor, sada na preko 30 strana. I opet je predmet njegovih analiza ukupno Cankarevo delo, pri čemu je Dostojevski već ustaljena mera vrednosti s kojom Bartulović poredi „svoga“ Cankara.

Saberemo li sve tekstove koje je Bartulović napisao o Cankaru, to bi bila knjiga od skoro 150 strana. Mnoge od teza koje su tu iznete stoje i danas. Uočava se da postoji kontinuitet u Bartulovićevom bavljenju Cankarevim delom, od njegovog prvog objavljenog rada, u tek osnovanom slovenačkom časopisu *Veda* godine 1912, pa sve do ove knjige koja je ušla u renomiranu ediciju redovnog kola Srpske književne zadruge godine 1930.

Drugi slovenački modernista, Oton Župančič, bio je takođe predmet Bartulovićeve detaljne analize: godine 1924. je u *Srpskom književnom glasniku*¹ u sedam nastavaka, na preko 65 strana, objavio pravu književno-istorijsku interpretaciju njegove poezije, smeštajući, vrlo

1 „Oton Župančič“. *Srpski književni glasnik*, NS, 1924, knj XI: 494–504, 585–595. Knj. XII/1: 39–46; 3: 204–210; 5: 372–384; 6: 465–472; 7: 534–541.

vešto, i Župančiča u kontekst slovenačke moderne. Povodom pesnikove šezdesetogodišnjice, godine 1938, u istom časopisu objavio je i jedan prigodni tekst,² preštampan potom i u časopisu *Vardar*.

Sav okrenut savremenicima, Bartulović se nije osvrtao niti prikazivao slovenačke romantičare i realiste; samo je godine 1934, povodom stogodišnjice izlaženja Prešernovog „Sonetnog venca“, održao tim povodom javno predavanje, a belešku o ovome doneo je list *Pravda* (1934, 10504 /10508/: 5).

No, da se vratimo Bartulovićevim ranim spisima. Iste 1912. kada je štampan jedan od prvih njegovih tekstova uopšte, a odnosio se na Cankarevu dramu *Lepa Vida* – ovaj je autor počeo da objavljuje i u slovenačkom časopisu *Veda*, tada jedinom časopisu na južnoslovenskim prostorima koji je objavljivao ne beletristiku, nego stručne i naučne radove iz humanistike, prava, ekonomije... Izlazio je u Gorici, tada trećem, ili čak četvrtom kulturnom centru slovenačke kulture (osim Ljubljane, to su tada bili još Trst i Celovec /Klagenfurt/). U Uvodniku prvog broja *Vede* čitamo da je ova dvomesečna publikacija zamišljena kao „časopisni zbornik“ po modelu kakvi postoje u Francuskoj, Engleskoj i Rusiji, te da treba da prenosi znanja iz humanistike, društvenih nauka, pravne struke, ekonomskih odnosa i problema. Cilj časopisa je laicizacija nauke i znanja, a otvoren je prema svetu, i posebno prema zbivanjima među Južnim Slovenima.

Bartulovića je mogla privući ova, u programskom tekstu izrečena otvorenost ka Južnim Slovenima. Odmah se pokazalo da to nije bilo samo programsko načelo, nego i praksa. Već u trećem broju prvog godišta *Vede* Milan Šević objavio je obiman članak (na tri strane, a časopis izlazi na formatu A5, i svaka je strana podeljena na dva stupca) o Dositeju Obradoviću, a B. V. (urednik Bogumil Vošnjak) detaljnu ocenu knjige Slobodana Jovanovića *Ustavno pravo* (1907).

2 „Šezdesetogodišnjica Otona Župančiča“. *Srpski književni glasnik*, NS, 1938, LII/4: 276–282.

Bartulovićev „Pregled knjiga Matice hrvatske iz 1911“ objavljen je u dva nastavka, u trećem (str. 337–339) i četvrtom broju (str. 409–411) *Vede* za 1912. godinu. Bila je to oštra i veoma detaljna ocena aktuelne zagrebačke književne produkcije; retko se i do danas može naći tako iscrpan prikaz neke edicije. Sedmo godište *Hrvatskog kola* Matice hrvatske objavljeno 1911. godine on ovako ocenjuje: „Ovo ‘Kolo’ ima jedino tu odliku da je prava zbirka: daje nam cjelinu mana, jedinstvenu sliku mizerije i stagnacije, koju pruža hrvatska današnja literatura.“ I onda redom, od jednog imena do drugog, razorno kritički pokazuje kako su ta dela izveštačena, prazna, zasnovana na nekoj lažnoj psihologiji. Pritom je sasvim neuobičajeno da jedna takva kritika bude objavljena u glasilu koje nije izlazilo na tlu Hrvatske.

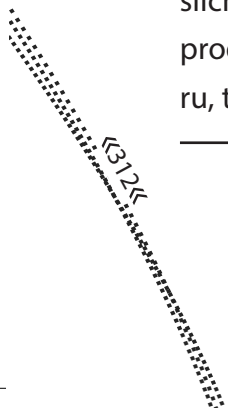
Naredne,³ 1913. godine u dvobroju *Vede* 4–5 objavljen je Bartulovićev, opet dug, i opet veoma kritičan prilog pod naslovom „Iz srpskohrvatske književnosti“.⁴ Tu istina ima i nekih pozitivnih primera, kakav je poezija Vladimira Nazora i posebno Alekse Šantića. Na kraju teksta jedan paragraf posvećuje novopokrenutoj zagrebačkoj ediciji „Zabavna biblioteka“, koju uređuje Nikola Andrić.

Oba navedena kritička prikaza, koji publiku obaveštavaju o svim, pa i onim najlošijim književnim delima nastalim tokom 1911. i 1912. na srpskom i hrvatskom prostoru, primeri su izuzetno retkih (možda jedinstvenih?) pokušaja da se izvan teritorije na kojoj su dela objavljena bibliografski precizno, sadržinski sumarno, ali dosledno kritički prikaže ukupna književna produkcija tokom dva godišta.

Kao urednik *Književnog juga* Bartulović je u toj publikaciji objavio tri, po svojoj prirodi slična priloga, koji su čitaocu ponudili detaljan uvid ne više u srpsku i hrvatsku književnu produkciju – nego, s obzirom da *Književni jug* izlazi na srpskohrvatskom kulturnom prostoru, tu ispisuje profil najznačajnijih slovenačkih književnih časopisa. Graditi mostove između

3 „Knjige Matice hrvatske za godinu 1911“. *Veda*, 2/1912, br. 3: 337–339; br. 4: 409–411.

4 „Iz srpskohrvatske književnosti“. *Veda*, 4/5/1913, br. 4–5: 436–445.

ovih južnoslovenskih književnosti, koje nastaju na dva različita jezika – to je u tom periodu očigledan cilj Nika Bartulovića. Kada, februara 1918, uvodi ovu rubriku predstavljanja časopisa, urednik ovako motiviše tu praksu:

Kao centralnoj jugoslovenskoj reviji, držimo da nam je dužnost upoznati naše čitaoce i sa pojedinim revijama slovenskim, hrvatskim i srpskim. Za neke to činimo već u ovom broju, a za druge ćemo učiniti u doidućem. Namera nam je pritom da prikazemo Srbima i Hrvatima rad na književnom polju kod Slovenaca, a Slovencima opet kod Srba i Hrvata. Mislimo da ćemo time također učiniti nešto za međusobno upoznavanje, koje je prvo sredstvo za postignuće našeg kulturnog jedinstva (*Književni jug*, 3–4. 16. 2. 1918).

Ovom objašnjenju sledi prikaz najznačajnijeg, najstarijeg slovenačkog književnog časopisa *Ljubljanski zvon*, dok je u aprilskom, sedmom po redu broju *Književnog juga*, Bartulović veoma detaljno prikazao profile još dva časopisa: *Dom in svet* te *Slovan*.

No, vratimo se drugom godištu *Vede*, gde je objavljen još jedan posebno značajan Bartulovićev tekst, pod naslovom „Jugoslavenska pitanja“.⁵ Na ovom se tekstu valja malo zadržati, ne samo da bi se ispravila greška koju nalazimo i kod Nikole Žutića,⁶ a to je da je Bartulović

5 „Jugoslavenska pitanja“. *Veda*, 1913, br. 1: 28–29; br. 2: 75–77.

6 „Као потицај бржем сједињењу Словенаца с ‘јужном браћом’ за Књижевни југ је написао чланак ‘Културно јединство и Словенци’, поводом расправа у словеначкој ‘знанственој’ и културној ревији Веда из 1913, која је покренула анкету о југославенском културном, књижевном и језичком јединству. Бартуловић је констатовао да је одазив Словенаца на анкету био слаб, између осталог и због тога што су поједини хрватски књижевници и политичари сматрали да је ‘словенски језик као народно-књижевни језик посве сувишан’ (Ф. Супило), да се Словенци ‘имају здружити с Хрватима у једно национално име Хрват, и у језику хрватскоме’ (Н. З. Бјеловучић) итд. Бартуловић се 1913. одазвао Вединој анкети и истакао да је проблем југославенског културног јединства, ‘за све свесне Југославене’, само проблем методе: ‘Ако стојимо на демократском и праведном становишту, те ако смо заиста тако добри Југословени, да нам је све словенско исто тако мило као и српско-хрватско, онда не може бити ни говора о томе да неко нешто напусти на корист другог, а најмање име и језик’ (Никола Жутић. *Нико Бартуловић: римокаџолик четник*, 40.

učestvovao u anketi koju je pokrenuo časopis *Veda*. Istina je malo drukčija: poslednji, 6. broj *Vede* za 1912. doneo je 15 pitanja koja su imala da budu podsticaj i poziv čitaocima da se oglase svojim razmišljanjima o pitanjima formulisanim od strane redakcije. Odgovori su počeli da se objavljuju u drugom broju *Vede* za 1913. Ali već u prvom broju za tu, 1913. godinu (str. 28–29), znači, pre nego što su počeli da pristižu odgovori na anketu, izlazi prvi nastavak Bartulovićevog eseja „Jugoslavenska pitanja“, a nastavlja se u drugom broju časopisa (str. 75–77). Bartulović očigledno nije želeo da učestvuje u anketi (ovo će postati posebno jasno u drugom Bartulovićevom tekstu na ovu istu temu, onom objavljenom u *Književnom jugu*,⁷ 1918, br. 7) jer su mu se pitanja činila nedovoljno zasnovana, a sama anketa preuranjena: kako se Slovenac može određivati prema toj temi kada je jedini projugoslovenski časopis tada bio samo jedan ljubljanski đački list. Kao kuriozitet može se navesti i to da su Bartuloviću – iako ne želi da učestvuje u anketi – dostupni neki od odgovora koji su pristigli u redakciju ali još nisu bili objavljeni, što je svakako potvrda njegovog ličnog poznavanja ljudi iz redakcije (tada su je sačinjavali Albert Kramer, pravnik i političar; dr Ivan Prijatelj, istoričar književnosti; Mihajlo Rostohar, psiholog i političar; Bogumil Vošnjak, pravnik i političar), te određenog poverenja i poštovanja koje je redakcija imala prema ovom mladom saradniku.

Evo šta Bartulović ističe u tekstu o jugoslovenstvu, objavljenom u *Vedi*.

Naše je jugoslavenstvo jedinstvo jugoslavenskih plemena, jednakih i jednakopravnih, vezanih zajedničkim vezom interesa, ali i ljubavi, poštovanja i srdačnosti. Ovo naglašujem: jer ovo je u čitavoj ideji najvažnije (*Veda*, 1913, br. 1: 75).

Ovu će ideju Bartulović ponoviti u različitim varijacijama, ali je njena srž uvek insistiranje na prisnim odnosima tih zajednica, koji podrazumevaju i međusobno žrtvovanje: ne može

7 „Kulturno jedinstvo i Slovenci“. *Književni jug*, 1918, br. 7: 257–261.

se jedinstvo graditi samo na korist jednih i štetu drugih, uzajamnost je tu neminovna. Sve-
stan je on da se radi o idealizovanju jedinstva koje tek treba graditi: „Jer ono nije napisani ni
mudri ugovor, nego nenapisano, ali proćučeno jedinstvo težnja, ideala i međusobne ljubavi,
i ja postadoh jedno sa svim Jugoslavenima od Triglava do Balkana odmah, čim to prvi put
potpuno oćutih“ (Ibid.). On, na kraju drugog nastavka ovog teksta, optimistički ističe: „Jugo-
slavenski problem, za dobar dio nas više ne postoji kao problem ideje, već problem metode“
(*Veda*, 1913, br. 2: 173). A, u skladu s tim, on na prvom mestu, kao koristan metod zbližavanja,
ističe lična poznanstva i međusobno ćitanje ne samo književnih dela, nego i svih vrsta publi-
kacija, osobito ćasopisa. I odmah predlaže: „Osnivanje jedne velike literarne revije – koja bi
bila takova, da bi se ju svaki inteligentni Slovenac, Srbin ili Hrvat ćutio dužnim primati“ (Ibid.).
Ovime on zapravo nagoveštava ono što će postati cilj *Književnog juga*, u ćijem će pokretanju
i uređivanju ućestvovati pet godina kasnije; tada, pre rata, on Ljubljanu, odnosno slovenaćki
prostor vidi kao politićki najpovoljniji za osnivanje i rast jednog takvog ćasopisa. Zbližavanje
podrazumeva, kaže dalje autor, brižljivu i potpunu bibliografiju svih izdanja „popis svega, šta
na slovenskom jugu ispod štampe iziće, i da se sve to kraće ili duže, ali solidno i razborito
recenzira. Ova je stvar mnogo vaćnija nego što se obićno misli. Jugoslavenski knjićni trg će
time postati zajednićki, a prema tome, bogatiji i uspješniji“ (*Veda*, 1913, br. 2: 175). – Kad se
ima na umu ovakvo vićenje, ovakav metod međusobnog upoznavanja, onda postaje sasvim
jasno da su i dva napred ukratko prikazana pregleda knjićevne produkcije – zapravo deo te
metode, te vere da se zbližavanje postiće tako što će se svima, na celoj teritoriji koja tek tre-
ba da postane jugoslovenska, dati detaljne informacije o svemu što je u nekom kulturnom
centru objavljeno.

Bartulović, dakle, govori o „jedinственome narodu ćetiriju imena, triju g o v o r a i triju
vjera“ (tada veruje da u to jedinstvo spadaju i Bugari, mada u daljoj eksplikaciji zanemaruje
ukljućenost Bugara u ovu zajednicu). Smatra da je duboko ukorenjeno vićenje ovih naroda

315

pod njihovim posebnim imenom (Srbi, Hrvati, Slovenci...), da su jezika dva, srpskohrvatski i slovenački, kao i dva pisma – ćirilica i latinica.⁸

Esej „Kulturno jedinstvo kod Slovenaca“, objavljen u *Književnom jugu* (1918, br. 7: 257–261), Bartulović započinje tako da može zavesti na krivi put, što se Žutiću i dogodilo, a za njim su i drugi upali u istu grešku: videli smo da on jeste svoj tekst objavio u *Vedi*, ali ne u rubrici koja je donosila odgovore na anketu, nego u onoj koja je označena kao „Pregledi“, jer očigledno je da je od samog početka imao rezervi prema unapred postavljenim pitanjima. On sada u *Književnom jugu* rezimira „anketu o jugoslovenskom pitanju, ili još tačnije o pitanju jugoslovenskog kulturnog, književnog i, eventualno, jezičnog jedinstva“, koja se tokom 1913. vodila na stranicama časopisa *Veda*. Vrlo je kritičan i zapravo neprecizan, skoro bismo rekli nekorektan u odnosu na tok i ishod ove ankete. Navodi da je „odgovorilo svega 20 Slovenaca, 3 Hrvata, 2 Srbina i jedan Čeh“, te da je znatno šira bila anketa koju je proveo Skerlić o narečju. Pregled svih brojeva iz godine 1913. pokazuje, međutim, da su u anketi učestvovala ukupno 32 osobe, da prostor posvećen anketi iznosi 120 strana (format *Vede* bio je, ponavljam, u veličini lista A5). Činjenica je da najveća imena tadašnje slovenačke književnosti nisu u anketi učestvovala, ali je među Hrvatima odgovorio recimo Matoš – i to veoma tolerantno, i s idejama zapravo sličnim onima koje je iznosio Bartulović, mada sa manje emocija i ne ističući nikakvu buduću perspektivu eventualnog zblizavanja svih južnoslovenskih jezika. I inače, anketa je ponudila veoma raznolike odgovore, *Veda* je u javnosti stekla odijum, okarakterisana je kao neoilirizam, tako

8 Godine 1930. u *Jadranskoj straži* (od 10. oktobra, a pod naslovom: „Pucanj u prazno. Povodom streljanja u Trstu“) Bartulović ipak označava četvoricu Slovenaca, ubijenih od fašista u Bazovici, blizu Trsta, isključivo kao Jugoslovene. Tačno je da su prilikom streljanja, na koje ih je osudio specijalni sud Musolinijevog sistema, oni uzvikivali Živela Jugoslavija! što dakako nije dokaz da su se oni deklarirali kao takvi, nego su verovali da bi ih Jugoslavija mogla zaštititi, što se dakako nije dogodilo. – No, bez obzira na ovaj detalj, koji ukazuje da je, vremenom, Bartulović smatrao da se ostvarilo apsolutno sjedinjavanje tri naroda u jedan, jugoslovenski – ovaj je tekst važan kao žestoko antifašistički.

da su urednici, a pre svega Bogumil Vošnjak i Ivan Prijatelj, morali da pišu i u časopisu objave posebne studije o svim ovim pitanjima, dokazujući da nisu imali na umu nikakvo insistiranje na stapanju kultura, već samo želju za međusobnim upoznavanjem tih kultura.

Kada o ovome, u navedenom tekstu, piše u *Književnom jugu* (koji izlazi u Zagrebu), Bartulović ističe: „Posve neugodno doimaju se neki hrvatski odgovori u toj anketi.“ Posebno pri tom izdvaja Frana Supila, koji smatra da je „slovenski narodno-književni jezik posve suvišan“, dok izvesni N. Z. Bjelovučić kaže da bi se „Slovenci imali združiti sa Hrvatima u jedno nacionalno ime ‘Hrvati’ i u jeziku ‘hrvatskome’“. Matoša, recimo, Bartulović uopšte ne spominje. Zaključuje ovako: ako pomislimo na ovakve i slične odgovore, „i dodajmo još k tome vlastito iskreno priznanje: – Zar ne da smo svi mi te Slovence ipak malo s visoka gledali, ili se barem za njih ne brinuli?“ Bartulović, potom, još jednom insistira na ravnopravnosti, jednakosti: „Danas, ko je kompetentan, ko zaista trezno, pravedno i iskreno jugoslovenski misli, niti traži, niti sme da traži od Slovenaca nekakve žrtve, koju ne bi u isti čas i od sebe tražio.“

Ponavlja autor osnovne teze koje je istakao godine 1913. u *Vedi*. Ne samo da nije odstupio od svojih stavova tada iznetih u *Vedi*, nego sada smatra da se oni svakako polako već i realizuju, i da je „danas i najseparatističkiji Slovenac, duboko uveren da je kulturno naše jedinstvo ne samo preka potreba, nego i neizbežna posledica nacionalnog, ekonomskog i političkog razvoja naše rase, i samo je još pitanje – kako da se to ostvari?“

Veruje da bi danas jedna slična anketa, kao što je bila ona u *Vedi*, pokazala mnogo optimističnije rezultate.

* * *

Saradnja u uglednom dvomesečnom časopisu *Veda* (čiji je izlazak prekinuo Prvi svetski rat), kao i duboko poznavanje i visoka ocena opusa Ivana Cankara, učinili su Bartulovića jednim od autora o čijim se delima često, rekli bismo redovno izveštavalo u slovenačkoj publi-

317

cistici. Dugačka je lista priloga objavljenih u slovenačkoj periodici o radovima i delovanju Nike Bartulovića. U ovom prilogu nije moguće obraditi sve te ocene Bartulovićeve rada, zato na kraju prilažemo bibliografiju kako njegovih radova o slovenačkoj književnosti i radova objavljenih u slovenačkim publikacijama, tako i opisnu bibliografiju radova koji su o Bartuloviću objavljeni u slovenačkim međuratnim novinama i časopisima.

Sve do sada rečeno stvorilo je u slovenačkoj kulturi veoma pozitivnu predstavu o ovom jugoslovenskom nacionalisti i zaljubljeniku u Cankarevu umetnost. Bogata bibliografija radova u kojima se ocenjuje Bartulovićev književni rad svakako je potvrda ovog visokog ugleda koji je uživao u slovenačkoj kulturi.

Završiću citatom iz teksta objavljenog 1940. u listu *Jutro*; autor je Božidar Borko a naslov priloga – „Razgovori in stiki v Beogradu“ („Razgovori i kontakti u Beogradu“) kazuje da se Borko zaputio u Beograd da sazna šta se dogodilo sa odnosima između Slovenaca i Srba.

Borko u uvodu za ovaj prepričani intervju sa Bartulovićem ističe:

Sačuvao je svoju volju za akcijom i borbena raspoloženje do dana današnjeg. Ovaj krepki dalmatinski otočanin stoji nesalomiv na razvalinama mnogih svojih planova. [...] Danas, kada su mnogi manje zaslužni borovnici za Jugoslaviju zauzeli dobro plaćena mesta, svoj svakdanji hleb zarađuje uređujući sokolsku štampu. Pisac najobsežnije studije o Župančiču i Cankaru i propagator naše literature s one strane Kupe i Sutle rado i sa prijateljskim simpatijama se odazvao mojoj želji da progovori o slovenačkoj kulturi i slovenačko-srpskim kontaktima danas.

Deo Bartulovićevog odgovora citiraću u originalu:

„Ker sem bil znan kot poznavalec slovenske literature, sem dobival z vseh strani vabila, da jim pošiljam prevode in članke, a odlični srbski književniki so mi pisali navdušena pisma, ker sem v svojih člankih razodel lepote Cankarja, Župančiča in

RG 18K

drugih. V nekaj mesecih smo razprodali 4000 izvodov majhnih, Srbom in Hrvatom namenjenih slovarjev slovenskega jezika, – toliko je bilo tedaj zanimanja za medsebojno spoznavanje in takšen je bil val ljubezni in smisla za duhovno življenje! – Niti za hip nisem izgubil vere, da se bodo ti časi ponovno vrnili, celo tedaj ne, ko je nasprotna stran triumfirala v prepričanju da je za vedno zabila klin med Srbe, Hrvate in Slovence, in ko so v naših revijah demonstrativno beležili tudi najbolj malenkostne pojave tujih narodov, a vztrajno bojkotirali vse, kar se je dogajalo na kulturnem področju pri najbližnjih bratih. Danes postaja že jasno, da taki ljudje niso imeli smotra 'afirmirat individualnosti', marveč zasejati nerazpoloženje do drugih in omalovaževati ostale dele naše skupnosti, kar je v bistvu negativno stališče in se mora prej ali slej končati z polomom. Treba je nadaljevati! – Sedaj je treba spet zasukati rokave!" (*Jutro*, 1940, 11/01, br. 7: 7).

LITERATURA

a) Radovi Nike Bartulovića o slovenačkim autorima i temama

„Cankarova 'Lepa Vida' (drama u 3 čina 1911)“. *Jug (Zvono)*, 2/1912, 4: 85–86.

„Ivan Cankar“. *Književni jug*, 1919, knj. III, sv. 2: 2–79.

„Cankarova subjektivnost“. *Cankarjev zbornik*. Ur. Jože Glonar. Ljubljana 1921: 128–138.

„Ivan Cankar, *Sluga Jernej i njegovo pravo*“. *Narodna knjižnica*, Zagreb, svezak 116–117. Predgovor, 5–13.

Пријовешке Ивана Цанкара. Превели Ћ. Чичин Шаин и Нико Бартуловић. Београд: Српска књижевна задруга, коло XXXIII, 1930, бр. 219: III–XXXVI.

„Отон Жупанчич“. *Српски књижевни гласник*, НС, 1924. Књ. XI, 494–504; 585–595. Књ. XII/1: 39–46; 3: 204–210; 5: 372–384; 6: 465–472; 7: 534–541.

„Шездесетогодишњица Отона Жупанчича“. *Српски књижевни гласник*, НС, 1938: 276–282.

319

b) Tekstovi Nike Bartulovića objavljeni u slovenačkim glasilima

„Knjige Matice hrvatske za godinu 1911“. *Veda*, 2/1912, br. 3: 337–339; br. 4: 409–411.

„Iz srpskohrvatske književnosti“. *Veda*, 4/5/1913, br. 4–5: 436–445.

„Jugoslavenska pitanja“. *Veda*, 1913, br. 1: 28–29; br. 2: 75–77.

c) Tekstovi Nike Bartulovića o slovenačkim časopisima objavljeni u *Književnom jugu*

„Ljubljanski zvon“. *Književni jug*, 3–4, 16. februar 1918.

„Slovan“. *Književni jug*, br. 7, april 1918.

„Dom in svet“. *Književni jug*, br. 7, april 1918.

Niko Bartulović. „Kulturno jedinstvo i Slovenci“. *Književni jug*, 1918, br. 7: 257–261.

d) Opisna bibliografija radova objavljenih u slovenačkoj štampi o delima i stavovima Nike Bartulovića (navedeno hronološki)

Ivan Zorec. „Ivanjski kresovi“. *Ljubljanski zvon* (dalje LZ), 1921, br. 11: 701. – Iako zauzima prostor samo jedne stranice, kritika je izuzetno pozitivna, autor preporučuje delo za čitanje, najpre zbog tematike, koja jeste o ratu ali scene ratnih grozota nisu u prvom planu, pripovedanje je, uz to, privlačno, stilski veoma uspelo i pomaže čitaocu da razume današnji svet.

Ferdo Kozak. „Beograjska drama v sezoni 1925/26“. LZ, 1926: 472–475. – Veoma kratak prikaz drame *Bedna Mara*. Celu sezonu ovaj kritičar stavlja pod kritičku lupu, a kao razlog navodi česte smene vodećih ljudi pozorišta. Kao vrednost ističe da je samo u jednoj sezoni bilo čak pet premijera domaćih komada. Ipak, Bartulovićevu dramu ocenjuje kao neuspelu, papirnatu, romantičarsku.

Božidar Borko. „More u našoj književnosti“. LZ, 1928, br. 4: 251. – Ističe autorovu široku kulturu, dobro poznavanje teme o kojoj je napravio studiju, žali što uz studiju ne ide i antologija samih tekstova. Preporučuje esej i za školsku upotrebu.

Božidar Borko. „Slovenci i *Književni jug*“. *Jutro*, 1929, 06/07, br. 155: 5–6. – Izuzetno zanimljiv tekst objavljen u dnevnom listu *Jutro* na čak dve strane. Autor polazi od jednog teksta Miloša Crnjanskog, objavljenog u *Letopisu Matice srpske*, a povod mu je deset godina od gašenja *Književnog juga*. Kao i Crnjanski, i Borko podvlači pozitivne ideale koje je sledio ovaj zagrebački časopis i navodi sve ono što je u časopisu objavljeno o slovenačkoj književnosti, zatim daje i

čitavu seriju imena iz te književnosti čija su dela, u originalu, nalazila mesta u časopisu. Veliki zaslugu pripisuje Bartuloviću, a njegov tekst o Cankaru, objavljen u br. 2–3 za 1919, ocenjuje kao studiju koja je iznela najviše i najbolje karakteristike pisca Ivana Cankara.

Božidar Borko. „'Na prelomu'. Ocena“. LZ, 1930, br. 11, 635–638. – Do tada najobimnija kritika nekog Bartulovićevog dela, izrazito pozitivna. Završava se ovako: „Roman *Na prelomu* stoji na najvišem mestu u Bartulovićevom umetničkom razvoju. [...] Stilski i jezički savršen, slikovito ispreplitan dalmatinskim provincijalizmima, pisan na prijatnoj ijekavštini, prenosi ovaj roman autentičnost i svežinu i gipkost piščevog izraza.“

Tone Potokar. „Bartulovićeve novele“. *Slovenec*, LIX, 170, 1931: 4. – Izuzetno pohvalna ocena zbirke *Ljudi sa otoka*. Autor kaže: Iako je objavljena krajem juna, kada već svi žure nekud van grada, knjiga je s pravom privukla veliku pažnju kritike. U svih sedam priča crta se čovek izuzetne fizičke i psihičke snage. Za liriku tu mesta nema. Ume dobro da opiše i analizira događaje. Ističe velike zasluge koje Bartulović ima za širenje slovenačke književnosti među neslovenačkim Jugoslovenima; tekstovi o Cankaru su ono najbolje što je do sada o životu i radu ovog pisca rečeno. Pohvalno i o tekstu o Župančiču.

„Пуцањ у празно. Поводом стрелјања у Трсту“. *Јагранска слиража*, 10. октобар 1930. – Izuzetno navodim ovaj Bartulovićev tekst; dakle, ne tekst o njemu, nego njegov o Slovincima antifašistima koji su streljani u Trstu.

Božidar Borko. „Bartulovićeva Jadranska antologija“. *Jutro*, 1935, 05/07, izdala Jadranska straža. – Pohvala ideji da se Jadran i doživljaj mora, kako u usmenom tako i u umetničkom pesništvu, uzme kao povezujući motiv svih jugoslovenskih naroda. Sve samo reči pohvale.

Anton Debeljak. „Pomorska biblioteka *Jadranske straže*“. *Slovenec*, 1935, 229: 4. – Pohvalni prikaz *Jadranske antologije*.

Božidar Borko. „Beležka o Niki Bartuloviću (povzetek intervjuja)“. *Jutro*, 1940, 11/01, br. 7: 7. – To je poslednji tekst pred rat, Borko intervjuiše Bartulovića, cela strana u dnevnom listu. Bartulović uočava da su se izgubili naponi za međusobno zbližavanje naroda u Jugoslaviji, ali smatra da je to samo trenutno, da se rad na zbližavanju mora nastaviti, da njegovi naponi nisu bili Sizifov posao. Mnogo govori o *Književom jugu*. Posebno ističe Matoša kao pisca koji je mnogo učinio na zbližavanju južnoslovenskih naroda.

Marija Mitrović

NIKO BARTULOVIĆ AND SLOVENIAN LITERATURE

Summary

Bartulović's voice was heard both in practical (the representation of total belles-lettres published outside Slovenia), as well as professional articles (on the notion of Yugoslavism and how to build that unity) since 1912 in the *Veda* professional journal. His post-war writing in Literary south presents a continuation of the writing in the same direction. In Slovenian periodicals, even in the daily newspapers, Bartulović's literary work was followed and positively evaluated in the interwar period. As the confirmation of this statement, the descriptive bibliography of such articles about Bartulović is cited from the inter-war Slovenian press.

Keywords: Bartulović, Cankar, Yugoslavism, Slovenian periodicals

